

CRNA GORA

VLADA CRNE GORE

AKCIONI PLAN GAZDOVANJA

MRKIM MEDVJEDOM (*Ursus arctos* L.)

U CRNOJ GORI ZA 2025. GODINU

Podgorica, 2025. godine

PRIPREMILI:

Članovi Savjeta za izradu Planova gazdovanja za mrkog medvjeda (*Ursus arctos* L.) i vuka (*Canis lupus* L.) u Crnoj Gori, obrazovanog rješenjem Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, broj: 324-9/19-3 od 8. juna 2021. godine:

- ❖ Doc. dr Milić Čurović - Biotehnički fakultet, Podgorica;
- ❖ Miloš Janković - Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;
- ❖ Mladen Čabak - Lovački savez Crne Gore;
- ❖ Nikola Marković - Lovački savez Crne Gore
- ❖ Mevlida Hrapović, dr vet. - Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fotosanitarne poslove;
- ❖ Anela Sijarić - Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;
- ❖ Mr Aleksandra Gligorović - nezavisna konsultantkinja;
- ❖ Mr Jelena Koprivica - Crnogorski elektroprenosni sistem;
- ❖ Mr Marina Radonjić - JP Nacionalni parkovi Crne Gore;
- ❖ Aleksandar Perović - Agencija za zaštitu životne sredine;
- ❖ Jelena Marojević Galić - NVO Parkovi Dinarida.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
2. OSNOVNI PODACI	6
2.1. Status i dosadašnje gazdovanje	6
2.2. Sadašnje stanje.....	6
2.2.1. Rasprostanjenost i površine	6
2.2.2. Kapacitet, brojnost, trend i prirast.....	7
2.2.3. Mortalitet	8
2.2.4. Prijavljene štete od divljači	8
2.3. Kriterijumi za raspodjelu kvote	8
2.4. Gazdovanje medvjedom i zahvat u populaciju medvjeda u susjednim državama	9
2.4.1. Hrvatska	9
2.4.2. Bosna i Hercegovina	10
2.4.3. Srbija.....	10
2.4.4. Kosovo i Metohija.....	11
2.4.5. Albanija.....	12
2.5. Cilj gazdovanja	13
3. MJERE AKCIONOG PLANA	14
3.1. Tijela za izradu i sprovođenje akcionog plana	14
3.1.1. Unapređenje rada tijela za izradu i sprovođenje strateških dokumenata za bolje gazdovanje populacijom mrkog medvjeda na nivou Crne Gore	14
3.2. Izlučenje medvjeda u proteklom periodu	15
3.2.1. Izlučenje medvjeda u 2025. godini i unaprijeđenje evidencije izlučenja	15
3.2.2. Unaprijeđenje monitoringa krivolova	15
3.2.3. Interventni odstrijel.....	16
3.2.4. Stradanje u saobraćaju i iz drugih razloga i unaprijeđenje komunikacije	17
3.3. Očuvanje staništa.....	17
3.3.1 Unapređenje nadgledanja stanja staništa mrkog medvjeda	17
3.4. Sukob sa čovjekom	18
3.4.1. Mjere za smanjivanje i naknada štete.....	18
3.4.2. Mjere za smanjivanje opasnosti za ljude	19
3.4.3. Sprječavanje pristupa medvjeda otpadu.....	19
3.5. Problematici medvjedi	20
3.5.1. Mjere za sprječavanje pojave problematičnih medvjeda	20
3.5.2. Mjere za rješavanje problematičnih medvjeda.....	20
3.6. Držanje medvjeda u zatočeništvu.....	21

3.7. Dobrobit od medvjeda za lokalnu zajednicu	22
3.8. Uključivanje javnosti u donošenje plana.....	23
3.9. Istraživanje i monitoring.....	24
3.10. Međunarodna saradnja.....	24
3.11. Revizija plana gazdovanja	24
3.12. Stupanje na snagu i važenje.....	25

1. UVOD

Donošenje Akcionog plana mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) u Crnoj Gori za svaku kalendarsku godinu je obaveza proistekla iz Plana gazdovanja mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) u Crnoj Gori, koji je Vlada Crne Gore donijela na sjednici održanoj 27. juna 2024. godine (u daljem tekstu: Plan gazdovanja), kada je Zaključkom broj: 08-311/24-3476/2 od 4. jula 2024. godine zadužila Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da u cilju realizacije ovog plana, jednom godišnje pripremi i Vladi dostavi akcioni plan najznačajnijih mjera i aktivnosti gazdovanja medvjedom.

Akcioni plan gazdovanja mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) u Crnoj Gori za 2025 godinu je prvi takav plan i njegov zadatak je da jasno istakne i nabroji glavne akcije (mjere) i aktivnosti koje će se sprovoditi u 2025. godini, dok su sve ostale akcije detaljno opisane u samom Planu gazdovanja, i one se sprovode trajno i bez posebnog naglašavanja u godišnjem Akcionom planu. U tom smislu, ova dva dokumenta predstavljaju cjelinu, s tim da je Plan gazdovanja više stručni, a Akcioni plan gazdovanja operativni - dokument za njegovo sprovođenje.

2. OSNOVNI PODACI

2.1. Status i dosadašnje gazdovanje

U smislu Zakona o divljači i lovstvu („Službeni list CG“, br. 52/08 i 48/15), kojim se uređuje gazdovanje sa divljači i lovstvo u Crnoj Gori, mrki medvjed (*Ursus arctos* L.) je vrsta krupne divljači. Predmetnim Zakonom, trajnim zabranom lova zaštićena je mečka sa mečetom do dvije godine starosti. Medvjed (mužjak) je važećim Pravilnikom o lovnim sezonama („Službeni list CG“, br. 34/09, 48/09 i 60/10), zaštićen lovostajem, koji traje od 1. decembra tekuće do 30. septembra naredne godine, odnosno lovna sezona je od 1. oktobra do 30. novembra.

Zakonom o zaštiti prirode („Službeni list CG“, br. 54/16) kojim se utvrđuju uslovi i način zaštite prirode, zaštićenom divljom vrstom biljaka, životinja i gljiva može se utvrditi divlja vrsta koja je zaštićena na osnovu zaključenog međunarodnog ugovora. Tako je Crna Gora ratifikovala Konvenciju o zaštiti evropske divlje flore u faune i prirodnih staništa - Bernska konvencija („Službeni list CG“ - Međunarodni ugovori, broj: 007/08, od 8. decembra 2008. godine) i na taj način se obavezala na poštovanje njenih odredaba. Mrki medvjed (*Ursus arctos* L.) nalazi se u Dodatku II Bernske konvencije, tj. na popisu strogo zaštićenih vrsta koje je zabranjeno iskorišćavati, uznemiravati i ugrožavati njihovo stanište. Takođe, mrki medvjed je naveden i Dodatku IV Direktive Vijeća 92/43/EEZ o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore - Direktive o staništima, tj. dodatku u kojem su navedene životinjske i biljne vrste od značaja za zajednicu.

Dosadašnje gazdovanje mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) vršeno je u skladu sa lovnim osnovama, koje donose korisnici lovišta, za svako lovište, na period od deset (10) godina. Lovna osnova je planski dokument kojim se definišu osnovni ciljevi, smjernice i mjere za očuvanje i razvoj pojedinačnih vrsta divljači u lovištu, načela za interevencije u pojedinačnim vrstama divljači putem lova i druga pitanja od značaja za divljač i lovstvo.

Za svaku vrstu uzgojne divljači koja obitava u lovištu, među kojima je i mrki medvjed, lovnom osnovom se između ostalog utvrđuje bonitet lovišta, lovno-produktivna površina, kao i gazdinski kapacitet lovišta na osnovu potrebnih parametara (broja divljači na jedinici lovno-produktivne površine, matičnog fonda, koeficijenta prirasta i prirasta). Kao i za ostale vrste divljači, brojnost medvjeda je utvrđivana opažanjem, praćenjem i brojanjem tokom cijele lovne godine, a prikazivana je brojem jedinki po polnoj i starosnoj strukturi.

2.2. Sadašnje stanje

2.2.1. Rasprostanjenost i površine

Područja rasprostranjenosti mrkog medvjeda u Crnoj Gori su detaljno opisana u Planu gazdovanja i dijele se na područja stalnog, povremenog i slučajnog prisustva medvjeda. Takođe, područjima rasprostranjenosti mrkog medvjeda u Crnoj Gori može se smatrati svih pet lovnih područja ustanovljenih Odlukom o utvrđivanju lovnih područja („Službeni list CG“, broj 14/09), s tim što je na području mediteranskog lovnog područja stalno prisutan samo u jednom njenom malom dijelu, na prostoru lovišta „Risan“ koje se nalazi na teritoriji opštine Kotor, tako da je prisustvo mrkog medvjeda u Crnoj Gori, prema planskim dokumentima i pratećim izvještajima korisnika lovišta registrovano u 26 lovišta, čija površina iznosi 1.133.756 ha.

Područjima stalnog prisustva mrkog medvjeda smatraju se ona područja u kojima medvjed zadovoljava svoje potrebe za hranom, vodom, prostorom, mirom, zaklonom, razmnožavanjem i brloženjem, i u njima je stalno prisutan u sva četiri godišnja doba.

Mrki medvjed u Crnoj Gori redovno obitava na lovno-produktivnim površinama, a to su oni dijelovi lovišta na kojima određena vrsta divljači ima prirodne uslove za trajni opstanak i razmnožavanje i na kojima je moguće sprovođenje mjera gajenja, zaštite i iskorišćavanja te vrste divljači, vodeći računa o interesima drugih djelatnosti i prostora u cjelini.

Takođe, prirodne uslove za trajnu prisutnost mrkog medvjeda obezbjeđuju i površine nacionalnih parkova, koje čine nešto više od 7 % teritorije Crne Gore. Kroz redovne aktivnosti stručne službe JP za nacionalne parkove Crne Gore, negovo stalno prisustvo (zabilježena reprodukcija ove vrste) registrovano je u nacionalnim parkovima: „Durmitor“ i „Prokletije“ (ukupne površine 49.149 ha), kao i u nacionalnom parku „Biogradska gora“ (ukupne površine 5.650 ha), gdje je prema izvještajima gore pomenutog preduzeća za 2024. godinu, tokom 2024. godine registrovana ženka sa tri mečeta, koja je kontinuirano bilježena foto-zamkama u parku koje su bile aktivne od jula do oktobra te godine, dok je na prostoru i „Lovćen“ (ukupne površine 6.220 ha), medvjed povremeno prisutan (nije zabilježena reprodukcija).

2.2.2. Kapacitet, brojnost, trend i prirast

Rasprostranjenost ove vrste je utvrđena i detaljnije obrađena u Planu gazdovanja usvojenim 2024. Uglavnom se područje stalnog rasprostranjenja odnosi na alpski biogeografski region Crne Gore, dok se u mediteranskom biogeografskom regionu medvjed povremeno pojavljuje. Brojno stanje i trend populacije, na nacionalnom nivou, a baziran na naučnim podacima još uvijek su nijesu definisani.

Trenutno brojno stanje ove vrste i trend njene populacije bazira se na izvještajima od strane korisnika lovišta. Prema planu gazdovanja ustanovljeno je da se lovno-produktivna površina za mrkog medvjeda procjenjuje na oko 420.000 ha (koja je prema važećim lovnim osnovama o LLP u blagom porastu, stalnim migracijama stanovništva iz ruralnih područja), a brojnost mrkog medvjeda u lovištima Crne Gore iznosi 420 jedinki (prema osnovnom fondu divljači planiranom u prosjeku prema 1 grlo na 1.000 ha lovno-produktivne površine), što se može smatrati optimalnim gazdinskim kapacitetom.

U poslednjih 10 godina, (od 2014. godine do 2024. godine), populacija uglavnom pokazuje stabilnost sa brojnošću od oko 400 jedinki u prosjeku godišnje. Uzimajući u obzir činjenicu da nije bilo odstrijela u proteklih 20 godina, kao i očekivani koeficijent prirasta od 10% svih medvjeda u fondu (pod uslovom da su u njemu zastupljene polno zrele ženke sa 25%), podaci u poslednjih 10 godina ipak ukazuju na manji prirast od očekivanog. Navedeno vodi ka potrebi za boljim upravljanjem i unapređenjem monitoring programa ove vrste na nacionalnom nivou kako bi se utvrdio stvarni status.

To bi zahtijevalo hitnu saradnju nadležnih ministarstava za iznalaženje materijalnih i tehničkih sredstava za sprovođenje najpreciznijeg mogućeg prebrojavanja mrkog medvjeda primjenom DNK metode na nacionalnom nivou, što bi u mnogome olakšalo dalje upravljanje i dale konkretnije upravljačke mjere.

2.2.3. Mortalitet

Gubitke po lovnim godinama (prirodnu smrtnost, krivolov, gubici u saobraćaju i dr.) korisnici lovišta prikazuju u Katastrima lovišta, koji se vodi za svako lovište i koji sadrži podatke o granicama lovišta na terenu, površini i strukturi površina lovišta, vrsti divljači i njenom brojnom stanju i lovnim objektima u lovištu. Prema tim podacima, gubici u lovištima Crne Gore, u lovnoj 2023/24 godini iznosili su 43 jedinke.

Ipak treba napomenuti da je potpunu smrtnost skoro nemoguće utvrditi, jer vrlo vjerovatno pojedini slučajevi smrtnosti (krivolov i prirodna smrt) ostaju nezabilježeni i nijesu evidentirani. Stopa gubitaka često se uzima iskustveno. Međutim, uzimajući u obzir veoma spor rast populacije u proteklih 10 godina (2014-2024) stiče se utisak da je stopa mortaliteta visoka.

Na osnovu iskustava u gazdovanju sa ovom vrstom divljači (u Republici Hrvatskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine), očekivani gubici kreću se od 20 - 25 % od ukupnog godišnjeg izlučenja iz populacije, a ukupno izlučenje se kreće u intervalu od 10 do 16 % od ukupnog procijenjenog broja medvjeda.

2.2.4. Prijavljene štete od divljači

U proteklom periodu, kako od strane korisnika lovišta, tako i od strane stanovništva iz ruralnih područja, prevashodno poljoprivrednika i vlasnika pčelinjaka, dobijani su podaci kako o prisutnosti mrkog medvjeda, tako i o štetama koje je pričinio.

Prema podacima sa kojima raspolaže Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, od ukupno zabilježena 51-nog štetnog događaja od mrkog medvjeda u Crnoj Gori u toku 2024. godine, njih 26 je zabilježeno na pčelinjacima, a preostalih 25 na ostalim domaćim životinjama. U toku 2023. godine, od ukupno 60 zabilježenih štetnih događaja od mrkog medvjeda u Crnoj Gori u toku 2024. godine, njih 19 je zabilježeno na pčelinjacima, 38 na ostalim domaćim životinjama a preostalih 3 na ostale štete u poljoprivredi (oštećenja šljivika i njiva).

2.3. Kriterijumi za raspodjelu kvote

Kriterijumi za raspodjelu kvote detaljno su razrađeni u Planu gazdovanja. Osnovni kriterijumi za raspodjelu kvote za izlučenje su: kvalitet staništa, površina staništa (lovišta) i gustina populacije. Na osnovu tih kriterijuma, određuje se odstrijelna kvota za svaku godinu pojedinačno.

Ukupno izlučenje obuhvata legalan odstrijel, ilegalan odstrijel, odstrijel medvjeda problematičnog ponašanja, stradanja u saobraćaju i drugih antropogenih razloga, kao i izlučenje živih jedinki iz populacije. Mladi medvjedi koji su uz majku i ženke koje vode mlade se ne odstrijeljuju.

Akcionim planovima koje se donose za svaku kalendarsku godinu, može se odrediti i drugačija sezona lova na mrkog medvjeda, od one koja je određena Pravilnikom o lovnim sezonama (za mužjaka od 1. oktobra

do 30. novembra), a odstrijel se može planirati prema procjenjenoj polnoj i starosnoj strukturi, kao i jasnijoj distribuciji, trendu i brojnosti ove vrste .

2.4. Gazdovanje medvjedom i zahvat u populaciju medvjeda u susjednim državama

Crna Gora sa susjednim državama (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Kosovo i Metohija i Albanija) dijeli zajedničku dinarsko-pindsku populaciju medvjeda. Odluke u gazdovanju - upravljanju medvjedom populacijom mogu značajno uticati i na gazdovanje mrkom medvjedom u Crnoj Gori. U smislu evropskih odrednica za zajedničko upravljanje velikim zvijerima na nivou populacije (Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, Linnell i sur. 2008) bitno je jačanje međunarodne saradnje susjednih država u donošenju odluka o zahvatu u populaciju.

U narednim potpoglavljima ovog Akcionog Plana prikazani su neki ključni podaci o gazdovanju medvjedom u susjednim državama.

2.4.1. Hrvatska

Smeđi medvjed (*Ursus arctos* L.) je u Hrvatskoj slobodno živuća životinja koja obitava na ekološki očuvanom području većem od 10 000 km² (1.000.000 ha).

Od 2005. godine smeđim medvjedom se u Republici Hrvatskoj gazduje na osnovu Plana gospodarenja (Plana gazdovanja), kao osnovnog dokumenta, kojem su dodavani prilozi vezani na posebna istraživanja (sociološka, gazdinska, biološka, ekološka i dr.).

Donošenje Akcionog plana gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj za svaku kalendarsku godinu predviđeno je Planom gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj. Zadatak Akcionog plana je da jasno istakne i nabroji glavne akcije (mjere) koje će se provoditi u tekućoj godini, dok su sve akcije detaljno opisane u samom Planu gospodarenja i one se provode trajno i bez posebnog isticanja u godišnjem Akcionog planu.

Interventni tim je operativno tijelo koje sarađuje s jedinicama lokalne samouprave, raznim interesnim grupama, korisnicima lovišta i ostalima. Posrednik je pri dojavljivanju o potrebi djelovanja, a posebno vezano uz slučajeve pojave problematičnih medvjeda i napada na ljude ali i uz svaku neuobičajenu situaciju vezanu uz medvjede. Obaveza im je posjetiti svako mjesto neuobičajene štete od medvjeda, neuobičajene nezgode ili smrti medvjeda izvan lova.

U svim slučajevima gdje je medvjed u nekoj neprilici (npr. zamci lovokradice ili u prirodnoj klopki) ili gdje izaziva sukob sa aktivnostima ljudi, pripadnici tima treba da se nađu na licu mjesta u što kraćem vremenu.

U skladu s obavezama koje su proizašle iz prihvaćenih međunarodnih konvencija, direktiva, planova i preporuka, Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva i Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja imenovali su u 2002. godine „Stručno povjerenstvo za izradu Plana gospodarenja smeđim medvjedom u Hrvatskoj“, sastavljeno od istaknutih stručnjaka i naučnika, a pri njegovom osnivanju nastojalo se podjednako zastupiti i predstavnike raznih institucija.

Na osnovi prikaza statusa medvjeda kroz istoriju, trenda procjenjivanih brojnosti, a i samog lova, uz brojna druga istraživanja koja su sprovedena, može se zaključiti da dosadašnji legalni odstrjel nije ugrožavao

populaciju medvjeda u Republici Hrvatskoj. Moguće prijetnje za njegovu budućnost ponajprije proizlaze iz promjena u staništu.

2.4.2. Bosna i Hercegovina

Smeđi medvjed u Bosni i Hercegovini obitava na području od oko 17.600 km². Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka (CITES). Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, donijelo je Odluku o uslovima i načinu provođenja Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka u Bosni i Hercegovini. Za implementaciju predmetne Odluke zaduženo je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, te entitetska ministarstva nadležna za zaštitu okoliša, kao i nadležni Odjel Vlade Brčko distrikta BiH.

Procjena je da cijela BiH ima 1.000 - 1.200 medvjeda i da populacija polagano raste. U Republici Srpskoj (RS) je 2023. završen i prihvaćen Plan upravljanja medvjedom. U Federaciji BiH postoje planovi gospodarenja medvjedom samo na nivou kantona. U skladu s odredbama Zakona o lovstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) medvjedom se gospodari na ustanovljenim uzgojnim područjima. Smeđim medvjedom na uzgojnom području gospodari se na osnovu Plana gospodarenja medvjedom za uzgojno područje i Godišnjeg plana gospodarenja medvjedom za uzgojno područje. Izrađeni su takvi planovi gospodarenja medvjedom za uzgojna područja za 2023. godinu. Monitoring se provodi putem brojanja koja provode korisnici lovišta. Prijetnje za medvjeda su: krivolov, narušavanje strukture šume, nedostatno prostorno planiranje, malo zaštićenih područja, uznemirivanje i sukobi sa čovjekom, štete su na pčelinjacima, voćnjacima, stoci, a dešavaju se i poneki napadi na ljude. Za štete koje počini medvjed plaćaju se odštete i vezane su uz primjenu mjera zaštite. U RS je osnovan Interventni tim (IT) sa usvojenim Protokolom i održane dvije radionice. U FBiH osnovan je Stručni savjet i Interventni tim za velike zvijeri.

U RS medvjedi se lovi u sezoni od 1. listopada do 15. svibnja, a u FBiH je lovostajem zaštićen, može se loviti u periodu od 1. listopada do 31. prosinca i od 1. ožujka do 15. svibnja. Može se dobiti dozvola za vanredni odstrjel za problematične jedinke, odnosno one koje pričinjavaju štete.

Službeni podaci o odstrjelu pokazuju da je odstrjel mali, a podaci o ostalim gubicima su djelomični (stradanja u prometu, na minama, bolesti, prijave o krivolovu). Razlozi za ovako mali odstrjel proizlaze iz činjenica da domaći lovci nemaju dovoljno finansijskih sredstava za platiti visoke namete koje su propisala entitetska odgovorna Ministarstva (5.000-10.000 KM po odstrijeljenom medvjedu). Treba imati u vidu da su godišnji gubici smeđeg medvjeda vjerojatno veći od navedenih.

2.4.3. Srbija

Srbija je jedina zemlja Evrope koja na svojoj teritoriji ima prisutne tri populacije mrkog medvjeda: dinarsko-pindsku, karpatsku i istočno-balkansku. One su veoma različite po svom stanju i statusu - veličini areala, brojnosti i populacionom trendu.

Obzirom da do nedavno nije bilo sistematskih istraživanja i monitoringa medvjeda u Srbiji, o njemu kao vrsti se još uvijek malo zna. Zbog takvog stanja, o brojnosti ili populacionim trendovima se može govoriti samo na nivou ekspertskih procjena, a one su za sve tri populacije različite.

Teritorije medvjeda u Srbiji variraju od 90 km² do preko 4.500 km².

Dinarsko-pindska populacija je najveća, kako po svom rasprostranjenju, tako i po brojnosti. Trenutna brojnost ove populacije se može procijeniti na oko 100 jedinki. Prema aktuelnim telemetrijskim istraživanjima ona je u stalnom kontaktu sa jedinkama u susjednim državama. Upravo kontakt sa susjednim lokalnim populacijama čini ovu subpopulaciju vijabilnom, iako ima relativno malu brojnost.

Brojnost karpatske populacije se procenjuje na 6 do 10 jedinki. Komunikacija sa glavnim dijelom karpatske populacije koja se prostire u susjednoj Rumuniji je vjerovatna, ali kao i obim protoka gena nije dokazana. Dunav bi mogao da bude izvjesna barijera koja onemogućava veću cirkulaciju jedinki, već ih povremeno i ograničeno propušta. Zbog potencijalno otežanog protoka gena i male brojnosti, na kojoj već duži vremenski period opstaje ova lokalna populacija u sjeveroistočnoj Srbiji, ona je tokom 2006 - 2007. godine osnažena sa dve jedinke (mužjak i ženka) koje su prebačene sa područja Nacionalnog parka Tara na prostore Južnog Kučaja. Efekti ove akcije nisu do kraja ispraćeni i proučeni, ali nastavak ovog projekta bi se svakako mogao uzeti u razmatranje.

Istočno-balkanska populacija se može proceniti sa svega nekoliko jedinki. Procena je da na istoku Srbije povremeno boravi 3 do 6 jedinki. Vrlo je verovatno da ovi medvedi delove svojih teritorija imaju na prostoru susedne Bugarske, a da se povremeno pojavljuju na Staroj planini i njenim obroncima. To bi se svakako moralo potvrditi telemetrijskim praćenjem.

U Republici Srbiji, populacijama medvjeda se upravlja na osnovu Plana upravljanja populacijama medveda (*Ursus arctos* L.) u Srbiji, za period 2020 - 2024. godine, koji predstavlja skup naučno zasnovanih rezultata istraživanja, zaključaka i smjernica za novi, demokratičniji i prihvatljiviji pristup problemima koje sa sobom nosi prisustvo ovakve harizmatične vrste na ovom prostoru. Pri tome, u smislu integrativnog pristupa, trebalo bi imati u vidu stanje evropskih populacija i njihovih dijelova u okruženju, nacionalni i međunarodni status medvjeda, njegovo očuvanje, zaštitu i održivo upravljanje na lokalnom i regionalnom nivou.

2.4.4. Kosovo i Metohija

Mrki medvjed na području Kosova i Metohije ima status zaštićene vrste divljači. Gazdovanje se vrši na osnovu desetogodišnjih i godišnjih planova.

Brojno stanje medveda je procenjeno na oko 100 jedinki, sa površinom zahvata od oko 200.000 ha, koja je evidentirana kod Federacije Lovaca Kosova, iako neke procjene govore da je stvarno brojno stanje znatno više. Površina lovnih površina je procijenjena na oko 730.000 ha, a Nacionalnih parkova je oko 126.000 ha, ali do zaključenja ovog Akcionog plana nijesmo uspjeli dobiti podatke o brojnosti na ovim površinama.

Medvjed pričinjava velike štete ne samo na divljači već i na domaćoj stoci. Pored toga, pričinjava i velike štete i pčelarima.

Na Kosovu i Metohiji je formiran (2013. godine) jedan sabirni centar - rezervat za medvjeda, na površini od 16 ha, sa uređenim terenom i izgrađenim. Nalazi se 20 km daleko od Prištine. Osnovna svrha formiranja ovog rezervata zbrinjavanje medvjeda koji su nezakonito držani, maltretirani u zatvorenim objektima od strane vlasnika restorana, na veoma malom prostoru, sa veoma lošim uslovima, nedostatkom adekvatnog skloništa, hrane, vode itd. Cilj ovog rezervata je i edukacija novih generacija, učenika i studenata, o značaju očuvanja divljih životinja, posebno medvjeda, kao zaštićene vrste. Ovaj rezervat je sklonište za 20 jedinki

medvjeda, polne strukture 11 mužjaka i 9 ženki, starosti 4 - 25 godina (prosječno 0,5 ha površine po medvjeda) i u njemu nema reprodukcije medvjeda.

Medvjedi koji su izazivali konflikte su izdvojeni u posebne sektore, ograđeni sigurnim električnim i fizičkim ogradama (bodljikava žica). Pod smještajem podrazumijeva se nemogućnost reprodukcije, zbog podjele medvjeda na sektore od 1 - 3 jedinke, mješovitog pola i sa izvršenom kastracijom mužjaka. U sektorima sa više medvjeda uočena je smirenost i bliskost, aproksimacija zajedničkog života medvjeda, bez svađa bez obzira na pol.

Prema podacima osoblja zaposlenog u ovom rezervatu svaki medvjed pored vještačkih pećina izgradio i svoje pećine u okviru svog sektora, a dokazano je da od 20 medvjeda koji naseljavaju ovaj rezervat, njih 16 redovno hibernira u pećinama, dok samo 4 jedinke uopšte ne ulaze u pećine.

2.4.5. Albanija

Populacija mrkog medvjeda (*Ursus arctos*) u Albaniji uglavnom se nalazi u planinskim predjelima, posebno u visokim šumskim staništima na nadmorskoj visini od oko 600 m. Rasprostranjen je u različitim regionima, uključujući Albanske Alpe, sjeverno-centralni dio (Park prirode Munela, Park prirode Bješket e Oroshit, Nacionalni park Lure - Deje), centralne oblasti (Park prirode Mali me Gropa - Bize - Martaneš), istočni dio (Park prirode Korab - Koritnik, Nacionalni park Šebenik - Jablanica), jugoistočni dio (Nacionalni park Prespa, ekosistem Polis - Gur i Zi - Valamara, planine Morava i Gramozi), centralno-južni dio (Nacionalni park Tomori, Nacionalni park Hotova), i nedavno, južni region zapadno od rijeke Vjoše, uključujući Dhembel - Nemerčke, Lunxheri-Bureto, Sotiru, Luku i Kurveleši.

U Albaniji, mrki medvjed je klasifikovan kao ranjiva vrsta (VU) na Nacionalnoj crvenoj listi flore i faune i zaštićen je u zemlji od 1956. godine. Albanija takođe ima Nacionalni akcioni plan za mrkog medvjeda, koji je pripremljen 2007. godine, ali zahtijeva ažuriranje.

Sistematski monitoring broja mrkih medvjeda u Albaniji ne postoji. Međutim, na osnovu najboljih dostupnih podataka, prikupljenih uglavnom metodom foto-zamki, sporadičnim neinvazivnim genetskim monitoringom i analizom pogodnosti staništa, stručnjaci procjenjuju da populacija u zemlji broji oko 190–210 jedinki.

Prema Izvještaju o krupnim zvijerima iz 2024. godine, dostupnom na sajtu Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE), populacija mrkog medvjeda u Albaniji pokazuje stabilan trend, ali se i dalje suočava sa izazovima kao što su fragmentacija staništa i ilegalni lov. Preporučuje se nastavak i unaprjeđenje monitoringa populacije, kao i implementacija mjera za smanjenje konflikata između medvjeda i lokalnih zajednica.

U Albaniji je na snazi zabrana lova na sve vrste divljači (samim tim i na medvjeda), donešena prije 10-tak godina, tako da lovnih aktivnosti nema.

2.5. Cilj gazdovanja

Osnovni cilj gazdovanja medvjedom je očuvanje stabilne populacije medvjeda, u brojnosti koja osigurava izbjegavanje opasnosti za lokalno stanovništvo i njegovu imovinu, sa što manje konfliktnih situacija između čovjeka i medvjeda i koja osigurava njenu sposobnost za opstanak i suživot sa čovjekom. To podrazumijeva gazdovanje u okviru međunarodnih i domaćih propisa i očuvanje njegovih prirodnih staništa, uz primjenu najboljih modela zaštite, sa težištem na uzgoju i zaštiti a potom i na njegovom održivom korišćenju.

Postizanje opšeg cilja gazdovanja mrkim medvjedom uključuje:

- ✓ očuvanje staništa;
- ✓ usklađivanje sa međunarodnim propisima;
- ✓ izbjegavanje opasnosti za čovjeka i njegovu imovinu;
- ✓ utvrđivanje i održavanje poželjne brojnosti medvjeda;
- ✓ postizanje ekonomske dobiti za lokalno stanovništvo putem turizma i lovstva;
- ✓ podizanje javne svijesti i uključivanje zainteresovanih grupa u donošenju odluka o gazdovanju medvjedom.

3. MJERE AKCIONOG PLANA

Mjere Akcionog plana dajemo kroz odgovarajuće obrađene teme, u okviru kojih se daju konkretne mjere i aktivnosti, koje će se preduzimati u periodu važenja ovog plana.

3.1. Tijela za izradu i sprovođenje akcionog plana

Savjet za izradu Planova gazdovanja mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) i vukom (*Canis lupus* L.) u Crnoj Gori, izrađuje Planove gazdovanja i njihove revizije, zatim izrađuje Akcione planove za svaku pojedinačnu godinu, kao i njihove izmjene i dopune uz sastavljanje pratećih izvještaja, uključujući monitoring stanja populacije i rad Interventnog tima, kao i učestvovanje u sprovođenju planova sa nadležnim tijelima državne uprave i svim drugim zainteresovanim grupama.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je radi lakših i bržeg rješavanja zadataka vezanih za sprovođenje Planova gazdovanja, a naročito u slučaju potrebe rješavanja hitnih i neželjenih situacija na terenu (pojava problematičnih jedinki opasnih po ljude, stoku i drugu imovinu, bolesti, stradanje u saobraćaju, potreba zaplašivanja jedinki, premještanje i sl.) obrazovalo Interventni tim, kao uže operativno tijelo koje sarađuje lokalnim korisnikom lovišta, upravljačem zaštićenog područja, lokalnim stanovništvom i dr. zainteresovanim grupama.

Članovi Interventnog tima (IT) su predstavnici različitih institucija i struka (veterinari, predstavnici nadležne inspekcije, predstavnici korisnika lovišta, institucija iz oblasti zaštite prirode, zaštićenih prirodnih dobara i dr., vodeći računa o teritorijalnoj zastupljenosti članova tima. IT radi po posebnom službenom Protokolu.

3.1.1. Unapređenje rada tijela za izradu i sprovođenje strateških dokumenata za bolje gazdovanje populacijom mrkog medvjeda na nivou Crne Gore

U funkciji ove mjere neophodno je sprovesti sljedeće aktivnosti:

- ✓ redovno praćenje realizacije ovog Akcionog plana;
- ✓ pripremiti i održati sve neophodne obuke za članove IT-a, uključujući praktične vježbe i radionice;
- ✓ opremiti članove tima specijalizovanim materijalima (vazdušna injekcijska puška sa pratećom opremom (stelice - špricevi i injekcione igle, specijalne igle sa odgovarajućim dodacima; duvaljka sa odgovarajućim strelicama - špricevima, kao i robustni kofer za transport puške).

Odgovornost za sprovođenje: Ministarstvo nadležno za poslove lovstva, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za poslove zaštite prirode, odgovorni su za sprovođenje ovog Akcionog plana, a njegovu praktičnu primjenu vršiće korisnici lovišta u saradnji sa ostalim relevantnim institucijama (Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, Lovački savez Crne Gore, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu u fitosanitarne poslove, JP Nacionalni parkovi Crne Gore, veterinarske ambulante, nadležne inspekcije, NVO i dr.).

3.2. Izlučenje medvjeda u proteklom periodu

U Crnoj Gori u poslednjih 20-tak godina nije bilo planskog korišćenja, odnosno odstrijela (redovnog i interventnog) mrkog medvjeda.

3.2.1. Izlučenje medvjeda u 2025. godini i unaprijeđenje evidencije izlučenja

Iako je tokom 2017. godine, sprovedena testna faza utvrđivanja brojnosti populacije mrkog medvjeda u Crnoj Gori i dobijeni rezultati pokazali da Crna Gora ima stabilnu populaciju mrkog medvjeda, sa veoma dobrim protokom gena, procjena veličine populacije u cijeloj zemlji ekstrapolacijom dobijenih rezultata, nije dovoljno pouzdana. Iz tog razloga redovan odstrijel u 2025. godini neće se vršiti, a u slučaju potrebe može se vršiti interventni odstrijel, a njegova kvota neće se posebno određivati. Kako bi se stvorili uslovi za definisanje odstrijelne kvote u budućnosti, izuzetno je važno sprovesti genetsku metodu utvrđivanja brojnosti mrkog medvjeda u Crnoj Gori, kao naučno zasnovanoj i objektivnoj, kao i da dovoljno veliki uzorak, osim apsolutne brojnosti (mogućnost greške ispod 10 %) daje uvid u veličinu efektivne populacije (koja učestvuje u reprodukciji), u veličinu genetske raznovrsnosti istraživane populacije, u brojnost mužjaka koji učestvuju u procesu reprodukcije, kao i promet gena na širem području, odnosno između susjednih država sa kojima dijelimo istu populaciju.

U funkciji ove mjere predlažemo sljedeće aktivnosti:

- ✓ kreiranje baze podataka za svako izlučenje iz populacije (koja treba da bude praćena izvještajem i podacima o morfometriji jedinke);
- ✓ dostavljanje standardnih uzoraka za svako registrovano izlučenje;
- ✓ stvaranje uslova za određivanje kvote ukupnog izlučenja i određivanja iste po lovištima, korišćenjem DNK metode.

3.2.2. Unaprjeđenje monitoringa krivolova

Krivični zakonik Crne Gore („Službeni list RCG“, br. 70/03, 13/2004 i 47/2006 i „Službeni list CG“, br. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15, 58/15, 44/17, 49/18, 3/20, 26/21, 144/21 i 145/21) propisuje sankcije za kršenje propisa u dijelu koji se odnosi na nezakonit lov (član 325). Tako je za lov divljači za vrijeme lovostaja ili na području gdje je lov zabranjen propisana novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci; za neovlašćeni lov na tuđem lovištu i ubijanje ili ranjavanje divljači ili hvatanje žive divljači novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a ako se ovo djelo odnosi na krupnu divljač učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine; dok je za lov divljači za čiji je lov potrebna takva dozvola (među kojima je i mrki medvjed) ili lov na način ili sredstvima kojima se divljač masovno uništava, zapriječena kazna zatvora do tri godine.

Predviđeno je i oduzimanje ulovljene divljači i sredstava za lov.

U cilju suzbijanja potencijalnog nezakonitog lova (krivolova) neophodno je sprovođenje sljedećih aktivnosti:

- ✓ vršiti redovnu kontrolu lovišta i zaštićenih područja (nacionalni parkovi), putem lovočuvarskih i rendžerskih službi, kao i njihovih stručnih službi;
- ✓ osigurati najužu saradnju s nadležnom policijom i lovnom i ekološkom inspekcijom;
- ✓ svaki evidentirani krivolov bez odlaganja prijaviti u pismenom obliku nadležnoj policiji, te tražiti otkrivanje počinalaca;
- ✓ Spriječiti uništavanje divljači raznim sredstvima i načinima, organizacijom lovočuvarske službe i rendžerske službe, pokretanjem odgovarajućih postupaka za izricanje kaznenih mjera i naknadu štete.

3.2.3. Interventni odstrjel

Prilikom pojave mrkog medvjeda koji izaziva probleme (ne bježi od ljudi, ponovljeno radi štete u naselju, traži hranu iz ljudskih izvora, predstavlja i opasnost za ljude i dr.) potrebno je preduzeti mjere odvracanja medvjeda od nepoželjnih oblika ponašanja (uklanjanje izvora hrane, sprečavanje pristupa i pokušaji tjeranja odnosno plašenja). Pri tome treba konsultovati lokalnog člana Interventnog tima i stručnu službu korisnika lovišta, odnosno zaštićenog područja.

Ako medvjed nastavi s problematičnim ponašanjem i predstavlja opasnost, može se odobriti interventni odstrjel problematične jedinice, posebno u slučaju napada medvjeda na čovjeka (gdje je došlo do fizičkog kontakta - jedan takav slučaj je zabilježen u novembru 2024. godine na području Pive). U tom slučaju potrebno je da član Interventnog tima prikupi što detaljnije podatke o okolnostima napada i sačini izvještaj o tome. Zahtjev za interventni odstrjel medvjeda podnosi korisnik lovišta ministarstvu nadležnom za poslove lovstva u pisanom obliku s pratećom dokumentacijom: tačnim opisom mjesta i vremena pojavljivanja problematičnog medvjeda, opisom problematičnog ponašanja, kao i preduzetim mjerama za promjenu ponašanja problematičnog medvjeda. Potrebno je priložiti i mišljenje člana Interventnog tima.

U slučaju prihvatanja zahtjeva za interventni odstrjel, odobrenje za njegovo sprovođenje određuje vremensko razdoblje u kojem se on može izvršiti, ko ga može izvršiti, kao i mjere koje treba preduzeti da se odstrani upravo onaj medvjed koji izaziva probleme. U izuzetno hitnim slučajevima prethodno odobrenje može se dati i telefonskim putem. Interventni odstrjel mora se obaviti u dogovoru s članom Interventnog tima.

Ovdje se dodatno ističe da je prije slanja zahtjeva za interveninim odstrjelom potrebno pozvati lokalnog člana Interventnog tima koji će svojom procjenom potvrditi zahtjev za interventnim odstrjelom. Pisani izvještaj člana Interveninog tima prilaže se uz zahtjev. Ukoliko član Interventnog tima ne potvrdi zahtjev za interventnim odstrjelom o istom piše odvojeno mišljenje. Isto tako, treba odmah po odstrjelu izvijestiti i pozvati člana Interventnog tima, ispuniti i dostaviti odgovarajući obrazac sa svim podacima i mjerama, kao i uzeti i dostaviti standardne uzorke, kao i prilikom redovnog odstrijela.

Po obavljenom interventnom odstrjelu treba obavijestiti člana Interventnog tima, ispuniti obrazac za medvjeda iz interventnog odstrijela i poslati uzorke, kao i opisati kako je sproveden. U slučaju nesprovođenja interventnog odstrijela, mora se u zadanom roku izvijestiti o okolnostima zbog čega nije obavljen, te navesti (pretpostavljenu) sudbinu medvjeda. Interventni odstrjel u pravilu obavlja korisnik lovišta, a u iznimnim slučajevima i druga osoba.

3.2.4. Stradanje u saobraćaju i iz drugih razloga i unaprjeđenje komunikacije

Stradanje mrkog medvjeda u saobraćaju ne utiče na kvotu odstrijela u lovištu.

Međutim, informacije sakupljanje iz navedenih situacija mogu da nam daju neke dodatne informacije o ekologiji i ponašanju mrkog medvjeda, te u funkciji ove mjere neophodno je sprovesti sljedeće aktivnosti:

- ✓ izraditi protokol u slučaju pronalaska mrkog medvjeda stradalog u saobraćaju ili iz drugih razloga.

U svakom slučaju dojava ili pronalaska mrkog medvjeda stradalog u saobraćaju ili iz drugih razloga potrebno je odmah obavijestiti člana Interventnog tima i ministarstvo nadležno za poslove lovstva. Za svakog tako stradalog mrkog medvjeda mora se ispuniti Obrazac za mrtvog medvjeda (izvan lova) i poslati uzorke i opisati način stradanja.

Ako je tijelo toliko uništeno ili propalo da se (osim uzoraka koje svakako treba prikupiti) ništa ne može sačuvati za trofej, na trofejne ostatke tako stradalog medvjeda prvenstveno pravo ima korisnik toga lovišta - upravljač zaštićenog područja.

3.3. Očuvanje staništa

Mjere očuvanja staništa detaljno su opisane u Planu gazdovanja. Za pravilno prepoznavanje i sprovođenje mjera očuvanja staništa potrebno je stalno praćenje stanja i mogućih promjena. Od korisnika lovišta i svih drugih subjekata koji na bilo koji način upravljaju staništem medvjeda očekuje se da pomognu utvrđivanju svake promjene u staništu mrkog medvjeda, te da spriječe nepoželjne promjene ili da obavještavaju nadležne, a posebno u slučaju izgradnje javnih puteva i drugih vrsta saobraćajnica, kao i drugih objekata, koji treba da se grade na način da se umanju negativan efekat na puteve migratornih vrsta divljači i omogućiti sigurno prelaženje divljači na odgovarajućim prostornim razmacima. To se odnosi i na sve druge intervencije u prostoru koje mogu suštinski promijeniti životne uslove divljači i radnje koje utiču na narušavanje povoljnog stanja populacija divljači, smanjivanje, oštećivanje ili uništavanje njihovih staništa ili narušavanja njihovog životnog ciklusa, odnosno povoljnog stanja. Takođe, sve aktivnosti u staništima treba uskladiti sa aktivnostima drugih interesnih subjekata (poljoprivreda, stočarstvo, pčelarstvo, šumarstva itd.).

3.3.1 Unapređenje nadgledanja stanja staništa mrkog medvjeda

U funkciji unapređenja i razvoja monitoringa staništa mrkog medvjeda a u cilju očuvanja staništa, definišemo sledeće aktivnosti:

- ✓ Kontinuirano nadgledati, registovati i blagovremeno obavještavati o negativnim promjenama u prostoru staništa mrkog medvjeda, posebno u slučaju aktivnosti koje utiču na fragmentaciju staništa ove vrste (poput izrade javnih puteva, većih infrastrukturnih objekata i sl.)
- ✓ Pratiti i usklađivati upravljanje staništem sa aktivnostima drugih interesnih subjekata (šumarstvo, energetika, poljoprivreda, pčelarstvo i sl.).

Važećim Pravilnikom o ograničenjima za intervencije u prostor kojima se mijenjaju životni uslovi divljači („Službeni list CG“, broj 59/15), propisani su uslovi i ograničenja za intervencije u prostor koje mogu suštinski promijeniti životne uslove divljači.

3.4. Sukob sa čovjekom

Istraživanja su pokazala da medvjedi kada je god to moguće, izbjegavaju kontakte sa ljudima, pa izbjegavaju kuće i naselja, osim kada im je tamo dostupna hrana. Nakon što više puta pronađu hranu u blizini kuća, medvjedi povežu ljude i hranu, nastave posjećivati naselja u potrazi za hranom i postaju problematični. Ovo upućuje na zaključak da prihranjivanje medvjeda nije učinkovita mjera za sprječavanje šteta, kao i da je najvažnija preventivna mjera kontrolisanje ljudskih izvora hrane.

Usljed uzgoja i održavanja divljači u lovištu uvijek dolazi do određenih šteta od divljači. Štete od divljači mogu značajno varirati iz godine u godinu, zavisno od niza faktora. Za posljedicu toga postoje godine kada su štete što ih počinu medvjeda divljač beznačajne, a isto tako u pojedinim godinama dolazi do vrlo značajnih pa i velikih šteta.

Ova divljač čini štete na poljoprivrednim kulturama, njivama i voćkama. Značajne štete medvjeda divljač može pričiniti na domaćoj stoci i pčelinjacima. Ove štete medvjeda divljač čini u slučaju nedostatka prirodne hrane u lovištu (ili kad se naviknu). U tim slučajevima može biti opravdano prehranjivanje medvjeda na hranilištima.

3.4.1. Mjere za smanjivanje i naknada štete

Planom gazdovanja navedene su potrebne mjere koje je su korisnici lovišta dužni da preduzimaju za sprječavanje štete koju divljač može nanijeti ljudima ili imovini na zemljištima na kojima se prostire lovište. Takođe, navedene su i potrebne mjere koje vlasnici stoke i zemljišta, na kojima se prostire lovište ili koja su u blizini lovišta, koje su dužni da na tom zemljištu i objektima, kao dobar domaćin, preduzimaju za sprječavanje šteta od divljači.

Sve ostale mjere sprječavanja šteta od divljači u lovištu sprovodiće se u skladu sa Zakonom o divljači i lovstvu i Pravilnikom o mjerama za sprječavanje štete i načinu i postupku za ostvarivanje nakanade štete od divljači („Službeni list CG“, broj 70/09).

Takođe, u Zakonu o divljači i lovstvu propisano je da pravo na naknadu štete pripada vlasniku, odnosno korisniku zemljišta samo pod uslovom da je preduzeo sve potrebne mjere za sprječavanje štete.

Pravilnikom o mjerama za sprječavanje štete i načinu i postupku za ostvarivanje nakanade štete od divljači, naročito se ističe da je propisano da u lovištima gdje ima medvjeda, vukova i šakala stoka se može puštati na ispašu samo u pratnji čobana, da se na ovim terenima stoka se noću zatvara u štale, a izuzetno stoka se noću može zatvarati u otvorenim ograđenim prostorima - torovima, uz nadzor i stalno prisustvo čobana i sa vezanim psom čuvarom, a u lovištima gdje ima medvjeda, pčelinjaci moraju biti ograđeni, pod stalnim nadzorom vlasnika - čuvara i sa obavezno vezanim psom čuvarom u pčelinjaku.

U praksi se kao pouzdana mjera zaštite pčelinjaka od medvjede divljači pokazalo postavljenje odgovarajućih električnih ograda. Stoga, potrebno je uspostaviti što veću saradnju sa vlasnicima pčelinjaka u lovištu, kako bi ih podstakli na nabavku ovih ograda i upoznali sa njihovom efikasnošću.

3.4.2. Mjere za smanjivanje opasnosti za ljude

Svaki medvjed koji ne bježi od čovjeka potencijalno je opasan a gubitak straha od čovjeka ne znači i njegovu veću agresivnost ali znatno povećava stvarnu opasnost. Neki će ljudi takvom medvjedu pokušati prići previše blizu da bi ga bolje vidjeli ili snimili, neki će pucati i raniti ga, a sve to može izazvati medvjeda na odbranu. Osim toga učestalo opažanje pojedinog, na ljude naviknutog medvjeda, često dovodi do vjerovanja da su se medvjedi prenamnožili. Neki, na ljude naviknuti medvjedi, počće redovno praviti štete u potrazi za hranom iz ljudskih izvora, postajući problematični medvjedi i njihovo ponašanje teško je promijeniti. Takvi medvjedi obično stradaju od saobraćaja, budu ubijeni u tzv. ljudskoj samoobrani ili u planiranom uklanjanju.

Opasnost od napada smeđeg medvjeda na čovjeka bitno se smanjuje sprovođenjem sljedećih mjera:

- ✓ sprovođenjem mjera za sprječavanje pristupa mrkog medvjeda otpadu;
- ✓ sprovođenjem provođenjem redovnog odstrijela;
- ✓ sprovođenjem svih interventnih mjera (informisanje stanovništva, sprječavanje pristupa, tjeranje, premještanje i interventni odstrjel).

Sprovedene mjere redovno će se bilježiti i obrađivati u odnosu na izdate dozvole interventnog odstrijela kako bi se na godišnjem nivou mogla pratiti učinkovitost sprovedenih mjera ili potreba uvođenja novih mjera. Potrebna je opšta edukacija lokalnog stanovništva i posjetioca o pravilima ponašanja pri kretanju u staništu mrkog medvjeda (postavljanje odgovarajućih znakova obavještenja - tabli da se nalazite u staništu medvjeda).

Takođe, potrebno je i poštovanje osnovnih pravila ponašanja u staništu medvjeda, navedenih u Planu gazdovanja, a to su: ne hranite medvjede, nemojte iznenaditi medvjeda, ne prilazite medvjedu i ne bježite od njega itd.

3.4.3. Sprječavanje pristupa medvjeda otpadu

Svaki izvor hrane koji se tretira kao otpad: odbačeni ostaci obroka, smeće u raznim korpama i kontejnerima, ili otpad odložen na legalnim ili ilegalnim deponijima, mora biti nepristupačan medvjedu. Na takvim mjestima medvjedi miris čovjeka počinju povezivati s pozitivnim iskustvom, a to je suprotno od iskustva koje su imali u prošlosti. Medvjed sa takvim iskustvom možda neće izbjegavati čovjeka pri svakom susretu, odnosno naviknuće se na ljude, što samo po sebi ne mora značiti da je taj medvjed opasan za čovjeka, ali je takvo njegovo ponašanje sigurno vrlo nepoželjno.

U cilju sprječavanja pristupa medvjeda otpadu, potrebno je sprovesti i preduzimati sljedeće mjere:

- ✓ Odlagalište otpada locirati izvan staništa medvjeda a gdje je to nemoguće izbjeći, odlagalište ograditi tako da mu medvjed ne može prići i hraniti se na smeću. Najučinkovitiji način ograđivanja odlagališta otpada je električnom ogradom. Ulazna vrata u prostor odlagališta moraju biti zatvorena.
- ✓ Ilegalna odlagališta smeća treba očistiti i sanirati, uz sankcionisanje počinioaca.
- ✓ Kontejneri za prikupljanje otpada treba da budu izvan dohvata medvjeda, i da su izrađeni od

čvrstog metala i uvijek zatvoreni tako da ih medvjed ne može otvoriti. Kontejnere treba redovno prazniti i obvezno uklanjati otpad oko njih.

- ✓ Kante za otpatke u domaćinstvima treba držati unutar objekta nepristupačnog za medvjeda a na otvorenom ih postavljati isključivo danju, neposredno prije odvoza.
- ✓ Korpe za otpatke u staništu medvjeda trebaju biti izrađene od metala i sa poklopcem koji onemogućava medvjedu da dohvati sadržaj i treba ih redovno prazniti.
- ✓ U staništu medvjeda zabraniti ostavljanje ostataka hrane, uz obavješćavanje i edukaciju javnosti o tome.

Gore navedene mjere je potrebno konituirano sprovoditi, a u periodu važenja ovog Akcionog plana, akcenat treba staviti na edukaciju javnosti o ovom pitanju, naročito u područjima sa najvećom gustinom medvjeda i područjima na kojima najčešće pričinjava štete.

3.5. Problematični medvjedi

3.5.1. Mjere za sprječavanje pojave problematičnih medvjeda

- 1) Sprječavanje navikavanja na hranu od ljudi što uključuje sve prethodno navedeno uz sprječavanje hranjenja otpadom (poglavlje 2.4.3.). Svi drugi izvori hrane iz ljudskih izvora (spremišta hrane, voćnjaci i vrtovi, prevozna sredstva, pretovarna mjesta i dr.) koji mogu privući medvjeda trebaju biti na odgovarajući način ograđeni, osigurani ili izmješteni.
- 2) Izbjegavanje pojavljivanja medvjedića koji su ostali bez majke jer su medvjedići koji izgube majku prije njihovog fiziološkog odvajanja od nje posebno skloni početi tražiti hranu u blizini ljudi. U tom smislu potrebno je preduzimati mjere da se smanji vjerojatnost nastajanja medvjede siročadi:
 - ✓ posebnim oprezom pri lovnim zahvatima;
 - ✓ sprječavanjem krivolova;
 - ✓ izbjegavanjem uznemiravanja u staništu tokom zimskih mjeseci (decembar - april), oko poznatih područja brloženja medvjeda.
- 3) Zabraniti hranjenje medvjedića bez majke. Medvjedić koji izgubi majku u prvih 4 do 5 mjeseci života ne može preživjeti u prirodi. Ako se otpočne sa vještačkom ishranom, to znači da će se morati držati cijeli život u nekom obliku ograđenog prostora. Takve medvjede može preuzimati samo specijalizovano utočište i ako takav prostor nije na raspolaganju, ne treba započinjati vještačko hranjenje medvjede siročadi u toj dobi. Medvjedići koji su ostali bez majke krajem maja ili kasnije u prvoj godini života imaju određene izgleda da prežive u prirodi, ali će se normalno ponašati samo ako ih ljudi ne hrane ili ako ne pronalaze hranu na smeću.

3.5.2. Mjere za rješavanje problematičnih medvjeda

Medvjeda koji se navikao na ljude ili je počeo praviti probleme teško je odviknuti od takvog nepoželjnog ponašanja, za čije sprječavanje je potrebno preduzimati sljedeće mjere:

- ✓ sprječavanje pristupa izvorima hrane na koje redovno dolazi;
- ✓ odvikavanje putem neugodnih stimulansa;
- ✓ buka iz raznih akustičkih simulatora;

- ✓ elektro šokovi iz žica električnih čobanica;
- ✓ pucanje zvučnim eksplozivnim mecima;
- ✓ pucanje gumenim mecima.

Uklanjanje medvjeda kod kojih prethodne mjere nisu pomogle:

- ✓ hvatanje i premještanje (ne preporučuje se premještanje u uslovima gdje postoje ljudska naselja unutar očekivanog životnog prostora pojedinog medvjeda);
- ✓ hvatanje i stavljanje u zatočeništvo (dolazi u obzir samo za mlade medvjede do dobi do 1 godine koji se mogu priviknuti na takav život, i to samo kada postoji mogućnost njihovog držanja cijeli ostatak života (20 do 30 godina) u zatočeništvu).
- ✓ letalne mjere (odstrjel ili hvatanje i eutanazija).

Sve predviđene mjere imaju za cilj održati broj problematičnih medvjeda niskim, a da broj onih koji će biti odstranjeni iz populacije ne ugrozi njen opstanak.

U slučaju pojave mladunčeta bez majke, korisnik lovišta je obavezan odmah po saznanju obavijestiti lokalnog člana Interventnog tima. Do pronalaženja najpovoljnijeg rješenja za mladunče mrkog medvjeda bez majke potrebno je voditi računa da mladunče ne bude u kontaktu s ljudima, kao i da ga ne hrane.

3.6. Držanje medvjeda u zatočeništvu

Držanje mrkih medvjeda u zatočeništvu je zabranjeno osim u izuzetnim slučajevima za koje je potrebno ispuniti uslove propisane odgovarajućim zakonskim propisima.

Prema članu 3 stav 1 tačka 18 Zakona o dobrobiti životinja, zoološki vrt je prostor sa objektima gdje se drže, odnosno reprodukuju domaće i divlje životinje, radi očuvanja ugroženih vrsta i prikazivanja javnosti najmanje sedam dana godišnje u svrhu unapređenja biološkog obrazovanja i vaspitanja čovjeka. Prema članu 33 istog Zakona propisano je da zoološki vrt, prihvatilište, odnosno odgajalište divljih životinja mogu osnovati privredna društva, preduzetnici i druga pravna lica ako imaju objekte, prostor, opremu i zaposlen dovoljan broj lica za držanje, odnosno reprodukciju divljih životinja; program održavanja zoološkog vrta sa listom vrsta životinja, potrebnim finansijskim sredstvima i planovima zbrinjavanja eventualnog potomstva; plan zbrinjavanja životinja u slučaju njegovog zatvaranja ili elementarnih nepogoda.

Divlje životinje u zoološkim vrtovima mogu se držati samo u objektima koji ispunjavaju veterinarsko-sanitarne uslove, a ispunjenost gore navedenih uslova utvrđuje nadležni organ uprave (nadležan za poslove veterinarstva) rješenjem, a uz zahtjev za utvrđivanje ispunjenosti ovih uslova prilaže se i saglasnost organa nadležnog za zaštitu prirode. Zoološki vrtovi koji ispunjavaju ove uslove upisuju se u registar koji vodi nadležni organ uprave.

Članom 34 istog Zakona, propisano je da zoološki vrt mora obezbijediti:

- ✓ smještajni prostor i opremu za držanje, odnosno reprodukciju divljih životinja koji zadovoljavaju osnovne potrebe svake životinjske vrste;
- ✓ primjerenu hranu i vodu prema fiziološkim potrebama;
- ✓ veterinarsko-zdravstvenu zaštitu;
- ✓ humani odnos zaposlenog osoblja prema životinjama;
- ✓ zaštitu životinja od posjetilaca, odnosno zaštitu posjetilaca od životinja.

Pravilnikom o bližim uslovima koje treba da ispunjava zoološki vrt, u koji su prenesene odredbe Direktive br. 1999/22/EZ od 29. marta 1999. godine o držanju divljih životinja u zoološkim vrtovima, propisani su bliži uslovi koje treba da ispunjava zoološki vrt u pogledu objekta, prostora, opreme, veterinarsko-sanitarnih uslova, način vođenja registra i evidencije.

Pravilnik propisuje i sve ostale veterinarsko-sanitarne uslove koje treba da ispunjava zoološki vrt u pogledu prostorija za skladištenje hrane, prostorija unutar zoološkog vrta, temperature, nivoa buke, ventilacije, osvetljenja, vlažnosti, količine vode, deratizacije, dezinskecije i dr.

Zakonom o divljači i lovstvu propisana je zabrana trovanja i hvatanja divljači i uništavanje njenih mladunaca, gnijezda, legla i jaja, osim u slučajevima kada zahtijevaju potrebe nauke, kada je uz odgovarajuću stručnu podlogu, korisnik lovišta dužan da u skladu sa lovnom osnovom dozvoli hvatanje divljači i korišćenje mladunaca, legla i jaja divljači, za šta saglasnost daje ministarstvo nadležno za poslove lovstva, uz prethodno pribavljeno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine.

Prema Zakonu o zaštiti prirode, prihvatilište za životinje je prostor namijenjen privremenom boravku, odnosno liječenju bolesnih ili ranjenih životinja, odbačenih mladunaca koji nijesu sposobni za preživljavanje u prirodi, kao i životinja koje su oduzete od pravnog ili fizičkog lica, radi držanja u zatočeništvu, nedozvoljene trgovine, izvoza, uvoza ili drugih razloga određenih zakonom.

Tim zakonom je propisano da pravno ili fizičko lice može držati divlje vrste životinja u zatočeništvu radi prikazivanja javnosti u zoološkim vrtovima, akvarijumima, terarijumima, bazenima ili kavezima, uz dozvolu organa uprave, dok je zabranjeno držanje divlje vrste životinje u zatočeništvu u neprikladnim uslovima i bez odgovarajuće brige. Dozvola za držanje divlje životinje u zatočeništvu izdaje se na zahtjev pravnog ili fizičkog lica koje ispunjava uslove u pogledu prostora, opreme i kadra, a fizičko ili pravno lice koje koje pribavi jedinku divlje vrste životinja, s namjerom njenog držanja u zatočeništvu, dužno je da podnese zahtjev za izdavanje dozvole i o tome obavijesti organ uprave i inspekciju nadležnu za zaštitu prirode i veterinarsku inspekciju, u roku od 30 dana od dana pribavljanja jedinke divlje vrste životinja.

3.7. Dobrobit od medvjeda za lokalnu zajednicu

Kada je u pitanju korišćenje mrkog medvjeda u turizmu, ključno je poštovanje etičkih standarda i održivost. Turističke aktivnosti treba da budu usklađene sa zaštitom životne sredine i dobrobiti medvjeda.

Osim lovnog turizma, medvjeda se mogu koristiti i na druge načine u unaprijeđenju turističke ponude i dobrobiti za lokalnu zajednicu. Prisutnost medvjeda može ljubiteljima prirode bitno unaprijediti iskustvo njihovog boravka u divljini.

Svaki oblik komercijalnog korišćenja, koji se odnosi na područja na kojima su ustanovljena lovišta, moraju biti prethodno dogovorena, uz odobrenje korisnika lovišta, zbog sprječavanja uznemiravanja divljači na mjestima odmora, brloženja i razmnožavanja. Takođe, planskim dokumentima (lovnim osnovama, godišnjim lovnim planovima) planira se i izgradnja lovno-uzgojnih i lovno-tehničkih objekata, kao i količine odgovarajuće hrane za prihranu. Prihrana se može vršiti isključivo na planiranim lokacijama, uz odobrenje i nadzor korisnika lovišta, odnosno upravljača zaštićenog područja, radi eventualnog sprječavanja šteta, kao i za sprovođenje ovog Akcionog plana.

Nekomercijalno korišćenje mrkog medvjeda uključuje pružanje edukativnih programa, promociju zaštite staništa medvjeda i podršku lokalnim inicijativama. Ohrabrujući lokalno stanovništvo da se aktivno uključi u zaštitu medvjeda, turizam može donijeti ekonomske koristi lokalnoj ekonomiji. Ovo može uključivati

zapošljavanje lokalnih vodiča, prodaju ručno izrađenih suvenira i podršku lokalnim preduzetnicima koji promovišu održivi razvoj.

Jedan od načina nekomercijalnog korišćenja mrkog medvjeda u turizmu je kroz edukativne programe. Ovi programi mogu se organizovati u zaštićenim područjima ili centrima za zaštitu divljih životinja. Cilj je informisati posjetioce o životu medvjeda, njihovom staništu, prehrani i ponašanju (dobar primjer za to je centar za posjetioce u NP „Biogradska gora“). Ovi programi pomažu u podizanju svijesti o važnosti zaštite ovih ugroženih vrsta.

Turizam može biti snažan saveznik u zaštiti staništa mrkog medvjeda. Nekomercijalne organizacije i turističke agencije mogu promovisati održivu upotrebu prirodnih resursa, podržavati lokalne inicijative za zaštitu i finansirati istraživačke projekte. To može uključivati podršku naučnim istraživanjima, monitoring populacije medvjeda i aktivno učešće u zaštiti njihovog staništa.

3.8. Uključivanje javnosti u donošenju plana

Da bi se osigurala podrška javnosti za gazdovanje medvjedom, te da bi javnost mogla konstruktivno učestvovati u odlučivanju, potrebno je pravovremeno i ispravno informisanje. Zavisno od ciljnih grupa (lokalno stanovništvo sa područja stalnog i povremenog prisustva prisustva medvjeda, stočari, pčelari, poljoprivrednici, korisnici lovišta i lovci, naučne i javne ustanove, planinari, turisti, NVO, ljubitelji životinja i dr.), potrebno je prilagoditi i način i opseg informisanja. Tačnim informacijama treba očuvati današnji stepen prihvatanja i pozitivnih stavova javnosti prema medvjedu i gazdovanju medvjedom, kao i redovno praćenje stavova javnosti prema medvjedu.

Posebno treba obrazovati javnost o mjerama da se veličina šteta od medvjeda i neposredna opasnost za ljude što više smanje, te da se pogrešnim postupcima ne podstiče nastajanje medvjeda problematičnog ponašanja. Cjelokupno stanovništvo treba edukovati tako da razumije osnove biologije medvjeda, da prihvata i cijeni postojanje njegove populacije, kao i da razumije i prihvata sve elemente gazdovanja medvjedom, uključujući i lovne zahvate u populaciju medvjeda.

Svaki posjetilac područja gdje žive medvjedi, domaći ili inostrani, treba dobiti osnovne informacije o tome da je u staništu medvjeda i o preporučenom ponašanju. Time treba izbjeći izazivanje straha, kao i opasnosti za čovjeka, a istovremeno obavijestiti o mogućnostima prepoznavanja znakova prisutnosti medvjeda. Primjerenim informisanjem posjetilaca smanjuje se i odgovornost organizacije koja upravlja područjem za moguće konflikte situacije s medvjedima.

Plan gazdovanja mrkim medvjedom u Crnoj Gori, kao i Akcioni godišnji planovi gazdovanja treba da budu javni dokumenti na koje zainteresovane grupe mogu davati primjedbe. Preporučuje se jedanput godišnje organizovanje skup na kojem će se prikazati stanje populacije, rezultati gazdovanja u prethodnom periodu, kao i plan za narednu godinu.

Lokalno stanovništvo treba redovno izvještavati o statusu populacije medvjeda, a posebno o svim mogućim vanrednim situacijama (npr. pojava medvjeda problematičnog ponašanja ili medvjedića bez majke). Takođe, lokalno stanovništvo treba znati postupak prijavljivanja šteta od medvjeda ili opasnih situacija, kao i opšti stav o populaciji medvjeda. Razumijevanje stavova javnosti o medvjedima i o različitim opcijama postizanja ciljeva gazdovanja medvjedom, omogućiće njihovo lakše i vjerodostojnije uključivanje u donošenje odluka.

3.9. Istraživanje i monitoring

Do sprovođenja genetske metode za utvrđivanje brojnosti mrkog medvjeda, prikupljanjem uzoraka svježih izmeta u Crnoj Gori, za utvrđivanje brojnosti treba koristiti ostale metode za utvrđivanje brojnog stanja, odnosno sprovoditi stalno opažanje, praćenje i prebrojavanje tokom cijele lovne godine u lovištima (i zaštićenim područjima), a broj medvjeda prikazivati po polnoj i dobnoj strukturi.

Smrtnost svakog medvjeda potrebno je takođe evidentirati. Za odstrijeljene medvjede i medvjede stradale van lova, na za to predviđenim obrascima, uzimaju se podaci, mjere i uzorci. Podaci o smrtnosti medvjeda dostavljaju se nadležnom ministarstvu u roku od 48 sati.

Dosadašnja naučna istraživanja kao i stručni radovi o mrkom medvjedu u Crnoj Gori opisani su u Planu gazdovanja u poglavlju 7. Za istraživanje i monitoring mrkog medvjeda važni su podaci vezani za praćenje populacije, utvrđivanje brojnosti i smrtnosti, kao i podaci prikupljeni iz Zapisnika o šteti od divljači, a vezano za mjere za smanjivanje i naknadu šteta. Nema podataka o novim istraživanjima i objavljenim naučnim i stručnim radovima.

3.10. Međunarodna saradnja

Crna Gora se obavezuje da će gazdovanje mrkim medvjedom sprovoditi tako da populacija bude približno uravnotežena u veličini i strukturi, te da se može očekivati podjednaki broj prelazaka granica u svakom smjeru. Sličan pristup u gazdovanju mrkim medvjedom Crna Gora očekuje i od susjednih zemalja.

Naučna istraživanja vezana za mrkog medvjeda u Crnoj Gori biće na raspolaganju stručnjacima iz susjednih zemalja. Planom se podstiče saradnja istraživača, radi izjednačavanja metoda istraživanja i mogućeg poređenja i dopunjavanja rezultata.

Preporučuje se, najmanje jednom godišnje, održavanje sastanaka stručnjaka za gazdovanje mrkim medvjedom i istraživača, radi razmjene iskustava i dogovaranja zahvata gazdovanja za narednu godinu.

U 2021. godini krenuo je nastavak projekta za donošenje Platforme za velike zvijeri za Dinaride. Održano je više sastanaka na međunarodnom nivou (Ljubljana - novembar 2021, Sarajevo - j un 2022, Skoplje - mart 2023, Plitvička jezera - novembar 2023 i Sofija - jun 2024) na kojima su učestvovali i predstavnici Savjeta za izradu Planova gazdovanja mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) i vukom (*Canis lupus* L.) u Crnoj Gori i predstavnici resornih ministarstava. Cilj sastanaka je oformiti platformu za praćenje i razmjenjivanje podataka o dinarsko-pindskoj populaciji mrkih (smeđih) medvjeda, te pomoći svim državama koje dijele ovu populaciju, u njezinu izradu planova gazdovanja u njihovom donošenju, kao i praktičnom sprovođenju. Očekuje se nastavak rada na Dinarskoj platformi.

3.11. Revizija plana gazdovanja

Revizija Plana gazdovanja mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) u Crnoj Gori sprovodiće se periodično, u slučajevima kada se bitnije promijene određene okolnosti, kao što su promjena statusa vrste, promjena zakonskih propisa i dr.

Takođe, po sprovođenju i dobijanju rezultata genetskog utvrđivanja brojnosti mrkog medvjeda, biće potrebno uraditi reviziju Plana gazdovanja.

3.12. Stupanje na snagu i važenje

Akcioni plan gazdovanja mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) u Crnoj Gori za 2025 godinu stupa na snagu danom donošenja, a primjenjuje se od 1. aprila do 31. marta 2026. godine.